

Mustafa BULAT¹

Serap BULAT²

Barış AYDIN³

FORM VE KOMPOZİSYON

Özet

Bir hacim sanatı olan heykel çevresinde gördüğü dünyayı, dünyadaki nesnellik ile anlatmaya çalışır. Mekân içinde üç boyutlu estetik biçimler yaratmayı amaçlar. Değişik açılardan bakıldığında farklı görünümler verir. Mekân-biçim ve form sanatsal kaygılar ile bir araya getirilir. Heykel sanatçısı, duygu ve düşüncelerini formlarla hissettirir. Form kelimesi, hacimli olan bütün biçimleri kapsar. Formun algılanmasında ışık-gölge ana esaslardan biridir. Biçimlerde ışık gölgenin dengeli dağılımı, yapılan çalışmanın bulunduğu mekânla kaynaşmasını kolaylaştırır. Formlar arasında bütünlüğün sağlanması, kompozisyonda büyük önem taşır. Kompozisyon, yüzey dokularının, şekil ve boyutların uyumlu olmasıdır. Kompozisyon oluşumunda pek çok etken yer almaktadır. Kompozisyonda dengeyi sağlayan unsurlar olan bu etkenler doğru kullanıldığı takdirde gerçek sanat eserleri oluşmaktadır. Yüzey, ritim, denge, oran -orantı, biçim, şekil gibi kavramlar **formu ve kompozisyonu** destekleyen diğer unsurlardır.

Anahtar Kelimeler: Heykel, Biçim, Form, Kompozisyon, Işık-Gölge

FORM AND COMPOSITION

Abstract

As an art of volume, sculpturing tries to express the world around itself through the objectivism in the world. It tries to create 3D (three-dimensional) aesthetical images in the site. It gives various images from various perspectives. Site-image and form are compounded with artistic concerns. Artist of sculpture

¹ Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü, mustafabulat64@gmail.com

² Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü ,serapbulat69@gmail.com

³ Ek.Öğr.Elm. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar, Fakültesi Heykel Bölümü, barisaydin2004@my.net.com

makes his opinions and senses felt by the forms. The word ‘form’ includes all images having any volume. In the perception of form, light-shadow is one of the main principles. A balanced distribution of light – shadow helps the integration of the work with the site. Composition is also of great importance in order to secure the integrity among forms. Composition is the harmony of textures, shapes and dimensions of the surface. There are various factors forming the composition. As being balancing elements of composition, these factors help creating a real art work if they used properly. Surface, rhythm, balance, ratio-rate, style, shape etc. concepts are among others supporting form and composition.

Key Words: Sculpture, Style, Form, Composition, Light-Shadow.

Sanat, insan zihninin bir etkinliği olduğundan, bu etkinliğin daha öne çıkması ve etkin duruma gelebilmesi, bilgilenme ile olabilmektedir. Özsezgin bilgiyi, “Bilgi, ‘Connaissance’ kavramını kısaca, varlık ve çevresi (Suje ile Obje) arasındaki ilişki olarak tanımlamak mümkün. Bu iki uç arasındaki ilişki (Relation), bilginin kaynağını oluşturur. Suje’de Obje’de, kendi başlarına var olan şeylerdir. Hele obje, her zaman obje olarak kalır: Objenin bilinmesi ya da bilinmeye çalışılması, onu hiç bir şekilde değiştirmez. Ama suje, obje haline getirilebilir. İnsanla uğraşan bilimler bu çabaya yöneliktir. Obje ise, kendi başına var olan bir şeydir, sujeye bağlı değildir. suje tarafından bilinip bilinmemesine karşı ilgisizdir. Fakat suje, bilmek istediği objenin karşısında böyle bir ilgisizlik göstermez. Çünkü suje, sürekli olarak objeyi bilmek ve tanımak ister”,⁴ sözleriyle açıklamaktadır.⁵

Çevreyi ve sanatı algılamak için, sadece bakmak ve okumak yeterli değildir. Algılama süreci ezberlenmiş kavram ve öğrenilmiş yeteneklerden çok, bir oluşumu tüm saflığı içinde deneyerek deneyim sahibi olmaktan geçer. Algılama ise, çevredeki nesnel dünyaya ya da bir sanat eserine ön yargısız, tüm enerjimizle bakmak, onunla bütünleşerek genişlemek, oluşmak, bir anlamın ötekine yol açtığını, yeni fikirlerin eski fikirlerin yerini aldığını fark ederek bilinçlenme sürecidir.

Bütün sanatlar, düşüncenin, bilginin birer ifade ve anlatım aracı bir dil olarak kabul edilirse, plastik sanatları birbirinden ayıran farklılığın, anlatmada kullanılan materyal ve düşünce farklılığından doğmuş olduğuna tanık olunur.⁶ Her sanat dalı kendisine belirli bir yaklaşımı zorunlu kılar. Bir heykele yaklaşım ve onu algılamakla, bir resme yaklaşmak ve onu algılamak arasında farklılıklar bulunmaktadır. Heykel sanatı, üç boyutlu algılanırken bu durum resim sanatında tek yönlü olmaktadır. Resim sanatının, hangi olanaklarla neler verebileceğinin yanı sıra heykel sanatının, resim sanatından, farklı olanaklara sahip olduğu bilinmelidir. Sanatın dilini, biçimcilikle insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bütün işaret ve semboller sistemi olarak da ele almak gerekir. İnsana özgü ve insancıl bir olgu olan sanat, tarihler boyunca, kendi amacı dışında, dinsel, toplumsal, moral ve politik amaçlara yönlendirilerek, bu tür amaçlar için kullanılmak istenmiştir.⁷ Güzel Sanatlar alanının, bir sanat dalı olan heykel sanatı ise, diğer alanlarından farklı olarak, boşlukta üç boyutlu biçimle var olur ve gerçek bir boşluk içerisinde

⁴ Kaya Özsezgin, “Bilgilenme Açısından Sanat”, Bilgi Çağı ve Sanat, H. Ü. G. S. Fak., VI. Ulusal Sanat Sempozyumu, Ankara, 2000, s. 1

⁵ Mustafa Bulat, Modern Sanatta Soyutlama, Erzurum, s. 21

⁶ Remzi Savaş, *Form-İnşa*, M. E. B. Yüksek Öğretim Kurumu Yayınları, Ankara, 1978, s. 1

⁷ Cahit Kınay, *Sanat Tarihi*, Ankara, 1976, s. 5

oluşur.⁸ Yükseklik, derinlik ve hacimle boşlukta bir yer kaplayarak, mekanla boşluğun içerisine bir anlam katarak biçimlendirir.⁹ Sanat, gerçekte öz ve biçim arasındaki uyumdur. Biçim, sanatçının kendini ifade edip tanımlamasında çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Brecht “*Sanatta formu ve formun geliştirilmesini önemsemek gerektiğine inanmak, safsatadan başka bir şey değildir*”, sözleriyle formun önemine açıklık getirmektedir.¹⁰

Form¹¹, bir şeyin istenilen ve olması gereken durumudur. Her formun görme yoluyla duyma; izleme ve sezgi olarak pek çok imgelemi yollaması ve bu yolla bakan kişide yeni anlam, duygu ve düşünce yaratma çabası anlatılmaya çalışılmıştır. Bir formu algılamada, derinlemesine kadar oluşumu, onu etken olan faktörler ve formu algılamadaki öğelerin birbirleriyle olan ilişkileri tek tek ele alınmasıyla irdelenmiş olur (Sözen-Tanyeli, 1996: 104).

Görsel algılamada etken olan formun, var-oluş görüntülerini oluşturan öğeler, ifade öğeleri ve içsel estetik değer öğeleri fizyolojik ve psikolojik açıdan ele alınarak yapılan araştırmalarla, görsel ve içerik bakımından, formun anlamını değiştirdiği gibi, duyarlılığımızı harekete geçirmede büyük rol oynamaktadır.

Kompozisyon ise ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma biçimi ve işidir. Sanat yapıtında, parçaların bir bütün içerisinde düzenli olarak bir araya getirilmesi işlemidir. Biçime ve örüntüye ilginin ve yüklenen anlamın artmasıyla doğada var olan yapısal biçimler ile sanat eserlerinin içerdiği örüntüler arasında bir paralellik olduğu görülür. Sanat eserinin biçimsel yapısı içinde ritm ve geometri yer almış ve kabul görmüştür. Bu yapısal biçim ve orantılar, özellikle altın oran, doğal nesnelerin yapısında da vardır. Bu olgu, sanatçının farkında olmadan doğayı taklit ettiği ya da doğanın farkında olmaksızın sanata katkıda bulunduğu görüşüne yol açmıştır. Ancak günümüzde Gestalt psikologlarının bulguları sayesinde, algı sürecinin kendisinin bir örüntü-seçici hatta örüntü¹²-yapıcı işlevi olduğu görülmüş, biçimsel örüntünün sinir sistemimizin işleyişinde ve yapısında bulunduğu; madde yapısının molekül örüntülerinden oluştuğu açığa çıkmıştır (Eczacıbaşı,1997: 104). Zaman akışı içinde bütün bu biçimsel örüntülerin, parçaların özel düzeni sayesinde, anlamlı etkileyici nitelikleriyle estetik olduğunun farkına varılmıştır. Bütün bu gelişmeler, hem sanat eserini hem de doğal nesne ve olguları eşit bir araştırma, inceleme düzlemine getirdi. Doğada ve sanat alanında var olan biçim-örüntü unsurlarının bilimsel açıklaması çağımızda artık insan algısının birleştirici ilkeleri ışığında aydınlığa kavuşmaktadır.

Biçim ve form, plastik sanatlarda çok kullanılan ve çoğu zaman birbirleri ile karıştırılan iki sanat terimi olmuştur. Sanatta kullanılan form bazen biçim olarak da adlandırılmaktadır. Genel anlamıyla bir nesnenin, algılanan tüm maddi öğelerinin, kendine özgü bir düzen oluşturan bütünü olarak tanımlanmaktadır(Eczacıbaşı,1997: 240) .Biçim iki boyutluluğu ifade ederken, sadece en ve boy vardır. Form ise üç boyutluluk ve hacimselliği ifade eder. Şekilde en, boy ve

⁸ Remzi Savaş, *Form-İnşa*, Ankara, 1978., s. 13

⁹ Mehmet Yılmaz, *Heykel Sanatı*, Ankara,1999, s.19

¹⁰ Bertolt Brecht, *Sanat Üzerine Yazılar*, Çev. Kamuran Şipal, İstanbul,1990, s. 175

¹¹ Bu konuda yayın için bakınız.: Eczacıbaşı. 240..Biçim ; Form da denir Bir nesnenin görme ya da dokunma duyuları ile algılanmasını sağlayan kendine özgü gerçekliği. Şekil.; Biçim Taslak. Bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, biçim; bir kavramın, düşüncenin. olayın ya da eylemin değişik oluş biçimi.İki boyutluözellliği için de kullanılır.

¹² Bu konuda yayın için bakınız.: Eczacıbaşı. 1410.Tasarlamayla ilgili herhangi bir sorunun çözümünü belirleyen çekirdek öğe. Sürekli devam ve tekrar eden şekiller ,çoğunlukla uzaysal ve geometrik karaktere sahip, iki veya üç boyutlu bir nesne olarak düşünülebilir. Diğer bir ifadeyle örüntü, ilgilenilen varlıkla ilgili gözlenebilir veya ölçülebilir bilgilere verilen isimdir

yükseklik vardır. Zaten heykel, hacim sanatı olarak adlandırılmış olup, estetik yaşantı oluşturma amaçlanan üç boyutlu nesne, yapıt olarak tanımlanmaktadır (Savaş, 1975: 7 - 8), (Foto.: 1).

Foto. : 1- Henry Moore, “Üç Nokta”, 19 cm , Bronz, 1939 (Hedgecoe, J. a. g. e., s. 94)

Heykel, çevresinde gördüğü dünyayı, dünyadaki nesnellik ile anlatmaya çalışır. Görsel dünyayla somutlaştırılarak iletişim kurulur. En basit tanımıyla **“form”** meydana getirme yetenek ve becerisi olan sanat, insan yeteneklerini, sadece fayda sağlamak amacıyla değil, evrenin sırlarını çözebilmek, kişisel bunalımlarını yatıştırmak, heyecanlarını doyurmak ve başkalarına duyurmak, ruhsal özlemlerini yaşayabilmek isteğiyle kullanması ve değerlendirilmesi olarak adlandırılabilir(Huntürk,1996: 34) .

Heykel, mekân içinde üç boyutlu estetik biçimli kompozisyonlar yaratmayı amaçlayan görsel bir sanat dalıdır. Değişik açılardan bakıldığında alıcıya farklı görünümler verir. Mekân-biçim-form etkileşiminin sanatsal kaygılar ile bir araya getirilmesidir. Heykel sanatçısı, duygu ve düşüncelerini, üç boyutlu formlarla, görsel bir formda hissettirir, yapıtlarını ise üç boyutlu maddeleri biçimleyerek ortaya koyar (Baraski, 1964: 6) .

Biçim ve form içinde bulundukları boşlukla, mekânla sürekli ilişki içindedirler. Biçimlerde ışık gölgenin dengeli dağılımı yapılan çalışmanın bulunduğu mekanla kaynaşmasını kolaylaştırır. Kompozisyonlarda ki ışık-gölge kuvvet grupları yaratırlar. Sanatçı bu kuvvet grupları arasında gerilim yaratarak dikkati bir noktaya toplayabilir. Gölge koyulaştıkça derinlik kavramı önem kazanır (Foto.: 2).

Foto . : 2 - Lucio Fontana, ''Doğa, '' Bronz, 1958, (Antoinette'den)

Bu anlamda form, maddenin belirli bir kümelenişi, konu ve içeriği aktaran bir ön yapı elemanıdır. Eşyanın amacına uygun şekillendirilmesi fonksiyonel oluşundandır. Bir fincanın bir masanın, sandalyenin formu amacına uygun olarak şekillendirilebilir. Ağacın, sandalyenin yapımı için, metalin, çatal kaşık yapımı için kesilip, biçilip yontulmasına form vermek, forme etmek diye nitelendiriyoruz. Form daha çok nesnenin varlığını ifade eden bir terimdir. Hacimli olan bütün biçimleri kapsar. Obje formun uygulanacağı konudur. Fonksiyon objenin amacını belirtir. Formu belirleyen fonksiyonlarıdır. Heykelde mekân ve kütle olmak üzere iki temel öğe vardır. Mekân heykelde üç biçimde etkili olur; birincisi, heykelin kütlesi mekân içinde bir yer kaplar ya da hareket eder, ikincisi, heykelin içinde girinti ya da boşluklar oluşturacak biçimde mekânı kuşatır, üçüncüsü ise çeşitli parçalar birbirleriyle mekân içinde ilişkiye girer. Bunlar formun algılanmasını kolaylaştırır. Heykel sanatının ilkeleri ve form oluşumu üsluptan üsluba değişir. Belli başlı heykel üslupları arasındaki ayrım, bu üslupları tanımlayan tasarım ilkeleri arasındaki farklılıklara dayanır. Bu tasarım ilkeleri, heykeltçilerin yönlendirme, oran, ölçek, eklemlenme ve denge gibi temel sorunlara yaklaşımını belirler. Heykeli oluşturan biçimlerin çevreyle, izleyiciyle ve birbirleriyle ilişkisi açısından konumlandırılması (yönlendirme), eksenler ve varsayımsal düzlemler aracılığıyla gerçekleşir. Eksen, simetrik ya da simetriğe çok yakın bir hacim ya da hacimler grubunun odak noktasından geçtiği var sayılan çizgidir. Varsayımsal düzlemler ise bir tanesi önde, iki tanesi iki yanda, bir tanesi de yatay durumda olmak üzere dört tanedir; bunlar hacimli eksen ve yüzeylerin hareket, konum, yer yönünü belirlemeye yarar. Bir heykelin ölçeği, çevredeki başka nesnelerin boyutları ya da Antik çağ ve Ortaçağ heykellerinde olduğu gibi, kişinin sosyal konumu göz önüne alınarak belirlenir (Bulat,199:144). Heykelin çeşitli öğelerinin bir araya getirilme biçimi ise eklemlenme olarak adlandırılır.

Heykel sanatının diğer öğeleri hacim, yüzey, ışık, gölge ve renktir. Üç boyutlu kompozisyon düzenlemelerinde, iki boyutlu düzenlemelerden farklı olarak kitle ve ışık-gölge sorunu uygulamaların bir öğesi olarak devreye girecektir. İki boyutlu çalışmalarda açık - koyu olarak, algılanan sorun, üç boyutta yerini ışık-gölgeye bırakmaktadır. Işık-gölge, üç boyutlu formun algılanmasında ana esaslardan biridir (Turani, 1974: 185) .

Seyircinin gözünde belirsizliği önlemek, formlar arasında bütünlüğü sağlamak için kompozisyon da büyük önem taşır. Kompozisyon; “Sanatsal dizgenin yapıtta oluşturulması işlemidir. Yapıtı oluşturan öğelerin belirli bir düzen bağlantıları içinde bir araya getirilmesi ve bu çalışma sonucunda ortaya çıkan yapıtın kendisi” dir (Sözen- Tanyeli, 1996: 135). “Kompozisyon; denge, ritim, dominant ve armoni gibi prensiplerle ideali aksettirir” (Bigalı ,1984: 27).⁷ Duygular üzerinde pozitif telkinler yapan psikolojik kanunlar, eserin yapı ve elemanlarının dayandığı esaslardır. Kompozisyon, seçilmiş veya verilmiş bir alanın eşya ile sistemli örgüsüdür. Plastik elemanları bir disiplin içinde yaşatmak, kompozisyon bilimidir (Bigalı,1984: 34). Kompozisyon, nesnelere ışıklar ve gölgeler yerleştirmek değil, boşluğun genel olarak bölünmesidir. İdeal bir kompozisyonda aranan, yüzey dokularının, şekil ve boyutların uyumlu olmasıdır. Sanatçılar, bir yapıtta yatayları ve dikeyleri, (birbirleriyle ilişkili nesneleri seçerek) kontrastlıklarla birlikte kullanarak, pozitif ve negatif alanlara dikkat ederek uyumlu bir kompozisyon elde edilebilir.

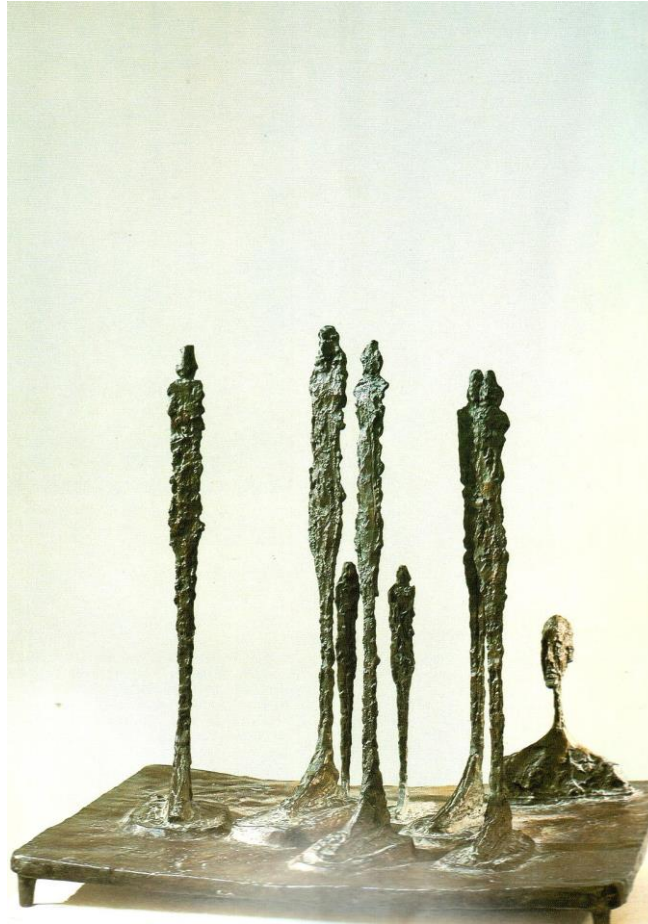

Foto . : 3 - Alberto Giacometti, “Bir Baş ve Yedi Figürlü Kompozisyon,” Bronz,,(1950),
(Antoinette’den)

Resim sanatında olduğu gibi, heykelde de ritim, simetri, kuvvet çizgileri, ağırlık dengesi ve dinamikleri vardır (Foto. : 3). Kompozisyon oluşumunda pek çok etken yer almaktadır. Bu etkenler arasında azlık – çokluk, boşluk – doluluk, zıtlık, yatay – dikey çizgiler, diyagonal hareketlerin, bağlılık ve bütünlük içerisinde olması, bütün – parça ve sık – seyrek ilişkisinin bulunması gerekmektedir. Tasarım elemanlarının birbirlerini daha vurgulu hale getirebilmelerine imkân veren zıtlık; üçboyutlu tasarımı monotonluktan uzaklaştıran ilgi uyandıran bir ilkedir. Zıtlık çalışmalarda çoğu zaman uyumsuzluk oluştururken aynı zamanda kompozisyona canlılık kazandırır. Bu kavram ilgi çektiği ve heyecan yarattığı için kompozisyon kullanımında önemli bir ilkedir. Ayrıca zıtlıkların dengelenmesi, kompozisyonda uyum oluşturmaktadır. Kompozisyonda dengeyi sağlayan unsurlar olan bu etkenler doğru kullanıldığında takdirde gerçek sanat eserleri oluşmaktadır (Kortan,1982:16- Foto.: 4).

Foto . : 4- Otto Herbert Hajek, Şehrin amblemi ile İkonografisi, zemin yapıları ve sanat bahçesi, (1973-1977) Adelaide-Avustralya. (Antoinette'den)

Denge, bir eksene göre, öğelerin aynı durumda tekrar etmesi sonucu oluşturulur ve kompozisyonun bileşenlerinin (biçim, renk, doku vb.) makul değişimi ile sağlanır. Kompozisyonda kullanılan dengeli bir yapı görsel olarak iyi tasarlanmış bir yapıdır. Hareket, Ritim, denge, oran – orantı, biçim, şekil gibi kavramlar formu ve kompozisyonu destekleyen unsurlar olarak bilinmektedir (Bulat, 2007:75). Kompozisyon aynı zamanda çok yönlü bir dengeleme olarak da tanımlanabilir ve iki aşamada oluşur. Birincisi, formların birbirleri ile bağlantı olarak oluşturmuş oldukları kompozisyonlar, ikincisi bir bütün olarak ele alınan, düzenlenen kompozisyonlardır.

Kompozisyonda dengeye ulaşabilmek için formların birbiri ile bağlantı içinde olmaları, kendi bireyselliklerinden ziyade kompozisyonun amacına yönelik ilişki içinde olmaları gerekir. Aynı zamanda kompozisyonun dengelenmesi için yapı, bünye, malzeme ve teknik yöntemin armoni ve varyasyon içinde oluşum göstermesi gerekir.

Kompozisyonda yer alan çeşitli elemanların yönü ve kuvvet grupları, alanlarına ve formun genel yapısına bağlıdır. Bu etkenlerden oluşan kuvvet grupları kompozisyonda birbirlerini karşılıklı dengelemekte ve bir ölçü oluşturmaktadır. Bütün içinde formlar, tek olma,

çok olma, kompozisyon içinde biçimlerin hep aynı birim ya da modül içerisinde bir veya birkaç form değerleriyle şiddetli bir çelişki göstererek, gerilim yaratırlar (Savaş,1975:7). Bütün içinde formların tek veya çoklu olarak kullanılır olması bireysel anlatım tarzına bağlıdır.

Foto . : 5- David Smith, ‘‘Cubi XXVII,’’ Paslanmaz Çelik,(1965) ,(Antoinette’den)

Sanatçı, bir heykel tasarlariken, konuya ve malzemeye (mermer, ahşap, metal, alçı, kil, vb ...) dikkat ederek, kompozisyonun çeşitli kurallarını izleyerek, estetik düzeyde geometrik şekilleri organize eder. Bu şekilde ışık, gölge, hacim, hareket veya hareketsizlik, dolu ve boş arasındaki ilişki ile gerilim ve drama uyumlu bir şekilde üç boyutlu tasarımlar inşa edilir. Evrensel semboller (daire, üçgen, kare vs.) kompozisyon yapısının belirlenmesinde esas teşkil eder. Form oluşturulurken temel formlardan faydalanılır. Temel formları, geometrik şekilleri (üçgen, kare, dikdörtgen, silindir vb), çeşitli zamanlarda, çeşitli uzmanlar (heykeltıraşlar, mimarlar, ressamalar, vb) sadece matematiksel soyutlamalar olarak değil, onlara anlamlı mesajlar yükleyerek, dinamik bir yapıda estetik düzenlemeler oluşturmuşlardır (Aygün,2002:127-128), (Foto. : 5). Temel geometrik formlarla ortaya konulan kompozisyon kurgulamalarında, formların yapılarının, bizi ilgilendirdiği kadar, oran kontrastları, yön ve hareket kontrastları, açık koyu kontrastları, biçim zemin kontrastları göz önünde bulundurulmalı ve yapıya katılmalıdır (Bulat, 2007: 73). Sistemli, değişik etki güçleri ve uyum gruplamaları olan, görsel hareketin düzeni söz

konusudur. Yapıtı geometrik bir düzene sokup, birlik ve bütünlüğü sağlamakla, ritim oluşturulur. Ritim sanat yapıtına denge ve birlik etkisi kazandırır (Bigalı,1984: 38). Doğada rastlamış olduğumuz ritimlerden etkilenen sanatçılar estetik değerler yaratırlar. Kompozisyonda yer alan elemanların vurgu aralık ve yönleri açısından sınıflandırmaları ile oluşur. Ritim duygusu mekanda, ölçekte, dokuda, ve renkte etkin olarak ifade edilebilen bir yapıyı açıklamaktadır. Oluşturulan ritmik hareket, devinim ve enerji duygusu vermektedir.

Ritmî oluşturan unsurların, yapıtlarda belli bir düzen içerisinde, tekrarların dolaşımından doğan bir hareketlilikle elde edilmesine yardımcı olduklarına tanık olunabilir (Rosalınd,2002:103-104). Yapıtı izleyen bir süjenin, gözünün yapıtın bir yönüne takılmadan, çevresinde kesintisiz dolaşımını sağlamaktadır. Bu durum kompozisyondaki hareketi kesmeden, bir devinim içerisinde kesintisiz bir devamlılık hissi vermektedir. Bazı yapıtlarda, ortaya konan plastik dokunun, bazen yapıtların bütünlüğüne uymamış olduğu görülebilmektedir (Bulat, 2008: 73) .

Çok eski zamanlardan beri insanlar sanatta geometrik kanunu bulmaya çalışmışlardır. Çünkü **güzellik- ahenk**, uyumda orantıların gözetilmesinden doğduğuna göre, bu orantıların değişmezliği söz konusudur. Altın oran ise sanatçıların kullandığı kompozisyonlarla, yüzyıllar boyunca sanatta kullanılarak belli bir saygınlık kazanmış, doğaya da uygulanmış olan altın oran estetik biçimler elde etmek amacıyla sanat yapıtlarında kullanılmaktadır (Yılmaz, 2000: 74). Oran, tasarımı oluşturan elemanlardan birinin ölçü, konum ve miktarının diğer elemanlarla karşılaştırılmasıyla oluşturulur. Buna göre tasarımdaki bir eleman ya da birbirleriyle ilişkili elemanlar, bütün kompozisyonda yer alabilir (Foto. : 5).

Foto . : 5 - Henry Moore, Parça Koyun Kompozisyonu, Bronz, (1971-1972), (Antoinette'den)

Bir yapıtta kullanılan malzeme ve konu aynı olsa bile anlatım her sanatçıda değişiktir. Her sanatçı kendi yaratma temposu içinde, kendi özel ritmiyle çalışır ve o eserlerini beyninde oluşturur, duygularıyla sezer, çağının kültürü ile yorumlayarak, kendine has biçimler, şekiller içindeki kompozisyonlarla sunar. Bu yapıtlar sanatçının çağına tanık olur, ışık tutar (Odabaşı,1987: 130-131). Sanatta, bireycilikteki aşırılık, konuya rağmen sanatçının kendisini anlatmasını ön plana çıkarır. Sanatçının, baskın kaprisleri için konu feda edilebilir. Eğer sanatçı, konuyu, gerçekten üstün yeteneği ile önce plastik etkilerle çalışarak ifade ederse, eserini düzenlemiş (kompoze etmiş) ve bütün talepleri tatmin edici bir biçimde tamamlanmış olur (Bulat, 2007: 73).

Heykel sanatı, fiziksel var olmayı en eksiksiz bir biçimde yeniden oluşturmaya yönelik bir sanattır. XX. yüzyıla değin heykel belirli nesne ya da belirli konuları betimleyen, hareket etmeyen ve künt hacim ya da kütlelerden oluşan bir sanat olarak kabul edilmiştir. XX. yüzyılda, betimsel olmayan daha soyut ürünlerin ortaya çıkması, hareketin temel bir öge olarak kullanıldığı kinetik (devingen) heykelin gelişmesi, künt hacimlerin içlerindeki ve aralarındaki boşlukların önem kazanması, heykel sanatının kapsamını da genişletmiştir. Çağdaş heykeltiller amaçlarına uygun her türlü malzeme ve yöntemle başvurmaktadırlar. Bu da günümüz heykel sanatını belirli malzeme ya da tekniklerle sınırlamayı olanaksız kılar. Heykellerin yapımında kullanılan malzemenin kalitesi arttıkça heykelin ömrü de uzun olabilmektedir. Sonuç olarak heykelin, ömrünü belirleyen şeyin malzeme kalitesi olması, heykelin hafızalarda uzun ömürlü olarak kalmasını sağlamayacaktır. Önemli olan heykelin taşıdığı anlam ve bulunduğu konum kullanılan form ve kompozisyon, bugün birçok dünya ülkesinde yaratıcı kurgulamalarla ortaya konulan heykeller, insanların buluşma alanları üzerinde yaşadıkları birçok anı ve fotoğrafa ev sahipliği yapmaktadır. İşte bu olgular heykeli, bizim gönlümüzde apayrı bir noktaya taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- ALPARSLAN, A.S. (1981). Tasarım Meslekî Resim, İstanbul
- ATALAYER, F. (1994). Temel Sanat Öğeleri, Eskişehir
- AYGÜN, Ö. (2002).''Giacometti'nin Yontuları'', Sanat Dünyamız Dergisi, S.82, İstanbul, s.123-132. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,(1997).Cilt.2,İstanbul.
- BARASKİ, C. (1964).Heykel Hakkında Genel Bilgiler, Bükreş.
- BULAT, M. (2004). Modern Sanatta Soyutlama, Erzurum.
- BULAT, M. (2007).''Modern Heykelin Doğuşu'', Sanat Dergisi, S.XI, Erzurum, 83-89.
- BULAT, M. (2007).''Form ve Kompozisyon'', Sanat Dergisi, S.XII, Erzurum, 73-78.
- BULAT, M. - Babyev, G. -Bulat, S. (2004). Heykel Atölye, İstanbul.
- BULAT, M. (1997).''Antik Çağ Hellen-Roma Sanatında Yontu ve Kopya Teknikleri'', Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum,
- GOMBRICH, E. (1986).Sanatın Öyküsü, İstanbul.
- GÖKAYDIN, N. (2002). Temel Sanat Eğitimi, İstanbul

- GÜVEMLİ, Z (1982).Sanat Tarihi, İstanbul.
- HUNTÜRK, U.,(1996). Heykel Sanatı,, İstanbul .
- KINAY, C. (1977). Sanat Tarihi, Ankara
- KORTAN, E.(1982)..Heykel mi Mimari mi ? Yeni Boyut Plastik Sanatlar Dergisi, C.1.S.V, İstanbul.
- LYNTON, N. (1991). Modern Sanatın Öyküsü,1991, İstanbul.
- LYNTON, N. (1982). Modern Sanatın Öyküsü, İstanbul.
- READ, H. (1960). Sanatın Anlamı, Ankara.
- ROSALIND, K. (2002).’’Mekana Yayılan Heykel, Sanat Dünyamız Dergisi, S.82, İstanbul, s.103-110.
- SÖZEN, M. - Tanyeli, U. (1994) .Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul.
- SAVAŞ, R. (1975). Modelaj, Ankara.
- ŞEREF, B. (1984). Resim Sanatı, Ankara.
- TURANİ, A.(1980). Sanat Terimleri Sözlüğü, Ankara.
- TURANİ, A. (1983). Dünya Sanat Tarihi, Ankara.
- TURANİ, A. (1974). Çağdaş Sanat Felsefesi, Ankara.
- YILMAZ, S. (2000).Resimde Geometri İlişkisi, (Yayınlanmamış Lisans Tezi) Isparta.